

BİR DELİ BİR KUYUYA BİR TAŞ ATAR

Aydınlık Dergisi, 13 Temmuz 2008

Yıldırım Koç

Bir deli bir kuyuya bir taş atar, kırk akıllı çıkaramaz. Dünyanın ilk toplu iş sözleşmesi konusundaki hata da buna benziyor. Bir dönemler bir bilgisiz bir iddiada bulundu; bir çok kişi de bu iddiayı gerçek sanıp tekrarladıkça, hatalar çoğaldı. TÜRK-İŞ Genel Sekreter Yardımcısı Dr.Naci Önsal'ın TÜRK-İŞ tarafından yayımlanan Sendikal Notlar kitabında da, Naci Önsal'ın bir makalesi kaynak gösterilerek, bu konuda şöyle deniliyor: "Bilinen ilk İngiliz toplu iş sözleşmesi 1817 tarihini taşımaktadır. Bu tarihten yaklaşık bir asır kadar önce Kütahya'da çini sanayiinde çalışma koşullarını düzenleyen bir sözleşme yapılmıştır... Bu sözleşme bir toplu iş sözleşmesi midir? Bu sorunun cevabını bir yana bıraktığımızda şunu görmekteyiz, bu sözleşme Ahi Birliklerinin çalışma yaşamını ne kadar ince ayrıntılara kadar düzenlediğini gösteren bir belgedir."

İngiliz sendikacılık hareketi tarihinde toplu iş sözleşmesi niteliğinde bilinen ilk belge 1817 değil, 1696 tarihini taşımaktadır. Pelling, "A History of British Trade Unionism" (4. baskı, 1988, s.11) kitabında 1696 yılında 12 kalfanın ücretlerinde bir indirim önlemek amacıyla toplu görüşme yaptıklarından söz ediyor.

Naci Önsal da Kütahya'da 1776 yılında imzalanan metnin bir toplu iş sözleşmesi olmadığını söylememekte; kendi sorusuna yanıt vermemekte ve ancak bu metnin içeriğini yarım sayfa olarak vermektedir. Bu metni dünyanın ilk toplu iş sözleşmesi olarak sunma hatası son derece yaygındır. Sayın Önsal, iyi bir toplu sözleşmeci olarak, bu metnin esasında lonca yöneticilerinin kendi aralarında yaptıkları bir düzenleme olduğunu kolayca anlayacaktır.

Kütahya'da 1776 yılında lonca yöneticilerinin, işyerlerinde çalıştırdıkları işçilerin çalışma koşullarını belirlemek amacıyla kendi aralarında yaptıkları anlaşmaya toplu iş sözleşmesi gibi sunma ve dünyada ilk toplu iş sözleşmesinin Kütahya'da yapıldığını ileri sürme, yaklaşık 40 yıldır devam eden bir yanıltır. Bir toplu iş sözleşmesinde taraflardan biri işçilerdir. Kütahya metninde böyle bir durum söz konusu değildir. Lonca yöneticileri kendi aralarında bir anlaşma yapmışlardır.

Bir hatanın nasıl tekrarlanıp durduğunun ve tekrarlandıkça da inanılır zannedildiğinin ilginç bir örneği, bu olaydır.

Yaklaşık 40 yıl önce, 1969 yılında Kütahya Belediye Başkanı Abdurrahman Kara bir toplantıda şunları söyledi: "Kütahya Şer'iyeye Mahkemesince 1180 tarihinde tescilli yapılan Fincancılar Cemiyeti anlaşması ile imal edilecek fincanlara ödenecek fiatlar tesbit edilmiştir. Bu konuda bir müeyyide getiren mahkeme kararı, bir toplu iş sözleşmesi mahiyetinde idi." (Gerçek Haber Bülteni, 28 Nisan 1969, s.405)

23 Haziran 1975 tarihli Milliyet Gazetesi'nde ise bir haber yayımlandı. Bu habere göre, "ilk toplu iş sözleşmesini imzaladıklarını iddia eden İngilizlerin sözleşmesi 1817 tarihini taşıyor." Ancak "dünyadaki ilk toplu iş sözleşmesi 1764 senesinde Kütahya'da imzalandı." Habere göre, Kütahya müze müdürü Durmuş Acar "ilk toplu iş sözleşmesinin bulunduğu belgeyi" göstermiştir. Yazıda ilgili metnin 15 maddesi özetlenmiştir.

MESS Dergisi, 10 Temmuz 1979 günlü sayısında, "Dünyada İlk Toplu İş Sözleşmesi Türkiye'de Yapıldı" başlığıyla bir sayfalık bir yazı yayımladı ve bu konuda bir çalışmanın sürdürüldüğünü duyurdu (MESS, 10.7.1979, s.3).

Gerçek Dergisi, Kütahya belgesini özetleyerek, "dünyanın ilk toplu sözleşmesi Türkiye'de imzalanmıştır," dedi (Gerçek, 1 Mayıs 1993).

Şükrü Er 1994 yılında yayımlanan makalesinde aynı yanlışını yineledi (Şükrü Er, "Osmanlılar Döneminde Çalışma Düzeni," TISK İşveren Dergisi, Ocak 1994, s.27).

Nihat Yüksel'in 1997 yılında yayımlanan Küreselleşme ve Toplu Pazarlıktaki Değişim kitabında (TISK Yay., Ankara, 1997, s.78) aynı hata yapıldı.

Yeni Şafak Gazetesi bu hatayı 3 Ocak 2000 tarihinde yine gündeme getirdi: Huriye Ülger, "Sendikacılıkta Osmanlı'dan Geriyiz." "Adalet terazisinin en iyi işlediği ülke olarak tanınan Osmanlı Devleti'nde 13 Temmuz 1766 tarihinde Kütahya Fincan İmalathanelerinde çalışanlarla bir toplu sözleşme yapıldı."

Kütahya Valiliği çeşitli kuruluşlara gönderdiği 22.1.1999 günlü yazısıyla dünyada ilk toplu iş sözleşmesinin Kütahya'da imzalandığı yolundaki iddialara ilişkin belgeleri göndererek, bu konuda yayın yapılmasını istedi.

Bu yanlışlıklar komedyasına başka örnekler de eklemek olanaklıdır.

Bu konu bir süredir gündemden düşmüştü; Sayın Önsal'ın kitabıyla yeniden ortaya çıktı.

Kütahya belgesi dünyanın ilk toplu iş sözleşmesi değildir. Önce, bu metin bir toplu iş sözleşmesi değildir. İkincisi, İngiltere'de bu tarihten önce bağitlanmış bir metin bulunmaktadır.